

**Gabriel ANDREESCU**

## **Dezbaterea colaboraționismului și presiunea asupra libertății de expresie**

Tema studiului este presiunea exercitată asupra libertății de exprimare prin deschiderea unor procese împotriva victimelor, cercetătorilor sau ziariștilor care au făcut alegații despre colaboraționismul cu regimul comunist – *Ristea Priboi c. Walter Sommerauer, Marian Ureche c. Marius Oprea, Radu Ciuceanu c. Ștefan Rădulescu-Zoner, Traian Băsescu c. Mugur Ciuvică*. Vor fi urmărite relația dintre deconspirarea Securității ca poliție politică și principiul interesului public, asigurarea de către CNSAS a deconspirării celor care au colaborat cu organele de represiune, dreptul persoanelor de a nu fi defăimate în contextul proceselor de insultă și calomnie, condițiile unei exercitări a libertății de expresie care să nu intre în coliziune cu dreptul la demnitate al fiecăruia.

### **1. Colaboraționismul, ca temă a interesului public**

Identificarea a ceea ce se află ascuns în dosarele Securității a obsadat dezbaterea publică în ultimii 15 ani. Acest interes are motivații când teoretice, când practice, este invocat de apărătorii moralei publice și implicat uneori de participanții la competiția politică. Referința majoră a subiectului rămâne Proclamația de la Timișoara al cărei „Punct 8” prevedea limitarea pentru o perioadă a drepturilor electorale ale foștilor lideri comuniști și ai Securității. La aceste idei adăseră, înaintea primelor alegeri libere din mai 1990 partidele istorice, formațiunea reprezentativă a comunității maghiare (UDMR), mai multe organizații civice. Victoria Frontului Salvării Naționale și alegerea lui Ion Iliescu ca președinte al României au pus capăt proiectului unei lustrații românești. Eforturile s-au îndreptat spre adoptarea unei legi care să facă lumină asupra trecutului cel puțin prin asigurarea accesului în arhivele create și deținute de instituțiile represive ale puterii comuniste.

Legea privind accesul la propriul dosar și deconspirarea securității ca poliție politică adoptată la 10 ani de la inițierea Proclamației, în anul 1999, a explicitat una din rațiunile pentru care este necesară reconsiderarea trecutului. Am în vedere ideea art. 1 din actul normativ referitoare la dreptul cetățenilor români de a fi informați, la cerere, în legătură cu calitatea de agent sau de colaborator al organelor securității a unor persoane care ocupă sau candidează pentru a fi alese ori numite în poziții publice importante. Acest drept ar fi garantat „pentru a asigura dreptul de acces la informațiile de interes public”. Ideea că interesul public legitimează investigațiile privind trecutul unei largi categorii de persoane cu rol public constituie o mare victorie a Parlamentului din 1999, la care nici nu s-a meditat suficient în momentul adoptării legii. A fost unul dintre detaliile care nu a trezit nici un fel de controverse în timpul dezba-

terilor uneori furtunoase pe marginea Legii nr. 187/1999. Or, legătura făcută între informația privind colaboraționismul și principiul general al primatului interesului public are potențial implicații considerabile asupra tuturor evenimentelor legate de deconspirarea colaboraționismului cu regimul comunist. Argumentul informației de interes public constituie unul dintre pilonii actului normativ care rămâne încă a fi fructificat.

Legea nr. 187/1999 a făcut o înșiruire a categoriilor de persoane despre care societatea este îndrituită să afle dacă au colaborat sau nu cu Securitatea. Reproduc această listă care se referă la următoarele demnități și funcții:

- a) Președintele României;
- b) deputat sau senator;
- c) membru al Guvernului, secretar de stat, subsecretar de stat, secretar general, secretar general adjunct din Guvern și din ministere, director în minister și asimilați ai acestor funcții;
- d) secretarii generali și secretarii generali adjuncți ai Camerelor Parlamentului, directorii departamentelor celor două Camere, consilierii prezidențiali și de stat;
- e) prefect, subprefect, secretar general și director în prefectură, secretar general al consiliului județean și al Consiliului General al Municipiului București, primar, vice-primar, consilier județean, consilier în Consiliul General al Municipiului București, șefii serviciilor descentralizate în județe;
- f) directorul și adjuncții săi la Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază și Serviciul de Telecomunicații Speciale;
- g) inspector general al poliției, inspector general adjunct, director general, director, șef de serviciu și șef de birou la nivel central și județean, precum și ceilalți ofițeri și subofițeri angajați ai Ministerului de Interne;
- h) persoanele cu funcții de conducere, la nivel național și județean, în Garda financiară și în organele vamale;
- i) judecătorii și magistrații-asistenți de la Curtea Supremă de Justiție (Înalta Curte de Casație și Justiție) și de la Curtea Constituțională, procurorii de la Parchetul de pe lângă Curtea Supremă de Justiție (Înalta Curte de Casație și Justiție), judecătorii, procurorii și prim-grefierii de la instanțele și parchetele civile și militare, avocații și notarii publici;
- î) personalul diplomatic și consular, cu excepția celor care îndeplinesc funcții tehnice sau administrative;
- j) președintele, vicepreședinții, judecătorii, consilierii de conturi, procurorii financiari și prim-grefierul Curții de Conturi<sup>1</sup>;
- k) președinte și președinte de secție la Consiliul Legislativ, membrii Consiliului Legislativ, persoane cu funcții de conducere din Fondul Proprietății de Stat<sup>2</sup>, președinții și membrii Consiliului Concurenței, ai Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare, ai Comisiei Naționale pentru Statistică și ai Oficiului Național de Cadastru, Geodezie și Cartografie;

<sup>1</sup> În urma evoluțiilor instituționale, nu mai există judecători și procurori financiari la Curtea de Conturi.

<sup>2</sup> În conformitate cu Ordonanța de urgență nr. 296/2000, „Fondul Proprietății de Stat” a devenit „Autoritatea pentru Privatizarea și Administrarea Participațiilor Statului”.

- l) avocatul poporului și adjuncții acestuia;
- m) membru în Consiliul Național al Audiovizualului;
- n) membru în consiliile de administrație ale societăților publice de radio și de televiziune, patron, director, redactor-șef, redactor în serviciile publice sau private de televiziune, radio sau presă scrisă, analiști politici și asimilații acestora, după caz;
- o) guvernatorul Băncii Naționale a României, președinte, vicepreședinte de bancă și membrii consiliului de administrație din sectorul bancar;
- p) membru, membru corespondent, membru de onoare sau secretar al Academiei Române;
- r) rectorul, prorectorii, secretarul științific al senatului universitar și decanii din instituțiile de învățământ superior de stat și private;
- s) inspector general sau adjunct, inspector de specialitate al inspectoratului școlar județean, director de liceu ori de grup școlar, precum și director în instituțiile de cultură, la nivel național, județean și municipal;
- ș) președinte, vicepreședinte, secretarul general și ceilalți membri ai organelor de conducere statutare ale partidelor politice, la nivel național și județean, sau ai unei organizații neguvernamentale și asimilații acestor funcții;
- t) personalul militar și civil cu funcții de conducere din Ministerul Apărării Naționale și din statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, precum și comandanții de unități sau echivalente;
- ț) ierarhii și șefii cultelor religioase recunoscute de lege, până la nivel de preot inclusiv, precum și asimilații lor de la parohiile din țară și din străinătate;
- u) președinte, vicepreședinte și secretar general de organizații patronale și sindicale reprezentative la nivel național și asimilații acestor funcții, precum și ceilalți membri ai conducerilor executive respective;
- v) director al direcției de poștă și telecomunicații, șefi de serviciu de poștă și de telecomunicații, șefi de centrală telefonică;
- x) persoanele cu funcție de conducere din direcțiile sanitare județene, din direcțiile județene de sănătate publică și a municipiului București, din Colegiul Medicilor din România, din casele de asigurări de sănătate, directorii de spitale, precum și medicii psihiatri, anatomo-patologii și medicii legiști;
- y) persoanele cu funcții de conducere, inclusiv membru al consiliului de administrație în regii autonome, companii naționale și societăți comerciale având ca obiect activități de interes public sau strategic, precum și membrii conducerii fundațiilor, asociațiilor și filialelor care activează pe teritoriul României, inclusiv fondatorii acestora;
- z) persoanele care dețin titlul de revoluționar sau de luptător cu merite deosebite în Revoluția din decembrie 1989.

După cum se vede, lista este atât de lungă încât a epuizat alfabetul. S-a ridicat întrebarea în ce măsură colaboraționismul cu Securitatea al celor care astăzi ocupă funcții de conducere în casele de sănătate, preoții, șefii serviciilor de poștă sau membrii corespondenți ai Academiei intră în mod legitim în categoria informațiilor de interes public. În interpretarea importanței actuale a fostului colaboraționism, legiuitorul a distins totuși între categoriile pentru care «deconspirarea» este din oficiu și categoriile pentru care este necesară o solicitare prealabilă. Verificarea înainte de

alegere sau de numire se face din oficiu numai pentru persoanele vizate a fi alese sau numite în demnitățile ori în funcțiile prevăzute la art. 2 lit. a), b) și c). Distincția are un motiv practic, căci este greu să operezi o verificare generală. Dar poate fi eventual considerată și o nuanțare în folosirea sintagmei „interes public”.

În logica Legii nr. 187/1999, principiul interesului public domină dreptul la viață privată în materia colaboraționismului cu regimul comunist, în contextul unui larg avantaj de funcții în cadrul vieții sociale.

## **2. Colaboraționismul cu organele de represiune comuniste și colaboraționismul cu Securitatea**

Un aspect puțin analizat în dezbateră sau aplicarea Legii nr. 187/1999 privește distincția dintre colaborarea în sens larg cu regimul comunist și colaborarea cu Securitatea, ultima apărând explicit în lege prin referirea la „calitatea de agent sau de colaborator al organelor Securității ca poliție politică”.<sup>3</sup> Actul normativ are în vedere pe agenții organelor de securitate, ca poliție politică, care au îndeplinit calitatea de lucrător operativ, inclusiv acoperit, al organelor de securitate în perioada 1945-1989, cei recompensați pentru activitatea desfășurată ca și colaboratori, deținătorii de locuință conspirativă, cei care denunțau activitatea sau atitudinile potrivnice regimului totalitar comunist (art. 5 alin. 1-4). Alineatul 5 al art. 5 extinde sensul formulei „agent sau colaborator al organelor Securității” la o categorie mai largă: „Sunt asimilați colaboratorilor prevăzuți la alin. (3) persoanele care au avut competențe decizionale, juridice ori politice sau care prin abuz de putere politică au luat decizii la nivel central sau local, cu privire la activitatea Securității sau cu privire la activitatea altor structuri de represiune ale regimului totalitar comunist.”

Prevederea art. 5 alin. 5 extinde considerabil și, se poate afirma, logic, categoriile vizate de Legea nr. 187/1999. Căci, structurile de represiune ale regimului totalitar comunist au inclus serviciile secrete, procuratura, poliția, armata, justiția, iar anumite funcții în cadrul organelor de conducere centrale și locale ale aparatului de stat au avut competențe explicite în raport cu activitatea Securității. Având în vedere mandatul dat prin lege, Colegiul CNSAS ar fi trebuit să facă investigațiile sale din perspectiva art. 5 alin. 5 în cazul demnitarilor pentru care se sesizează din oficiu (art. 2 lit. a, b, c). Desigur, trebuie distinsă aici problematica morală, inclusiv cea a lustrației, de activitatea de poliție politică propriu-zisă, care este subiectul Legii nr. 187/1999. Prezumția vinovăției morale este inerentă în cazul persoanelor care au deținut funcții de putere în vechiul regim. Cum nota Corneliu-Liviu Popescu în studiul său din acest număr: „În aceste trei categorii de principali susținători și/sau profitori ai regimului totalitar comunist nimeni nu era obligat să se integreze. A intra în nomenclatura de partid și de stat ori în aparatul represiv ori a colabora cu acestea este un gest conștient și voluntar, care se deosebește de dorința firească de a trăi normal și de a

---

<sup>3</sup> A se vedea Gabriel Andreescu, *Legea nr. 187/1999 și primul an de activitate a Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, în *Revista Română de Drepturile Omului* nr. 20, 2001, p. 36, 56, reluat apoi în limbile germană și maghiară.

face carieră profesională (și pentru care era necesar să se facă anumite compromisuri). Ținând cont de rolul partidului comunist și al organizațiilor obediente, al organelor conducătoare ale statului, al aparatului represiv și al altor organe indispensabile regimului totalitar comunist în violarea cu caracter instituționalizat a drepturilor omului, nu este disproporționat să se instituie o prezumție de vinovăție pentru persoanele din respectivele categorii în ceea ce privește participarea lor la mecanismul de încălcare instituționalizată a drepturilor omului (independent de orice act personal de violare concretă a drepturilor unei persoane).<sup>4</sup>

În legătură cu observațiile de mai sus, susțin că în cazul ofițerilor de Securitate natura de poliție politică a activității lor este indiscutabilă. Orice agent al Securității a făcut poliție politică și ar fi trebuit introdus în lista pe care CNSAS era obligat să o publice în Monitorul Oficial. În schimb, în cazul angajaților altor instituții care aveau și un rol de represiune, dar nu doar acesta, activitatea de poliție politică nu poate fi prezumată. Iată și rostul apariției în textul legii a sintagmei „Securitatea ca poliție politică”: să distingă eventuala participare la acțiuni îndreptate direct împotriva drepturilor și libertăților fundamentale a membrilor unor instituții implicând sarcini represive, altele decât Securitatea. Această interpretare asigură formulei „agent sau colaborator al Securității ca poliție politică” un rol efectiv, căci altfel, funcționează doar ca pretext de exonerare a foștilor ofițeri de Securitate.

Opinia publică a fost relativ tăcută asupra obligației CNSAS de a investiga colaborarea unor membri ai aparatului de partid și de stat cu putere de decizie în activitatea organelor de securitate. Excepția rămâne și astăzi cazul președintelui Ion Iliescu, când mai multe organizații au cerut verificarea lui de către Colegiu, considerându-l asimilabil agenților sau colaboratorilor în sensul art. 5 alin. 5 al Legii nr. 187/1999. După ce Colegiul CNSAS a luat o primă decizie, susținând că Ion Iliescu nu a săvârșit acțiuni de poliție politică, CDR 2000 a solicitat investigarea activității sale în perioada 1974-1979.<sup>5</sup> Sensul cererii era transparent. În perioada amintită, Ion Iliescu fusese prim secretar al județului Iași. Ca atare, era informat cu privire la colaboratorii Securității membri ai PCR și lua hotărâri cu privire la acțiunile Securității pe teritoriul județului.

Colegiul CNSAS a refuzat, în ciuda evidențelor, să decidă asupra asimilării lui Ion Iliescu cu agenții și colaboratorii Securității. Nu a dat atenție nici altor cazuri asemănătoare, când în pozițiile de înalt demnitar s-au aflat foști membri ai conducerii de partid și de stat din timpul regimului totalitar comunist – vezi cazul lui Gheorghiu Prisăcaru. Este însă de subliniat faptul că Legea nr. 187/1999 este acoperitoare. Dacă după adoptarea ei legea nu s-a dovedit eficientă în deconspirarea cadrelor conducătoare ale fostului regim, faptul s-a datorat lipsei de voință în aplicarea legii, nu scăpărilor actului normativ. Ca urmare, toate acuzele de colaboraționism și punerea lor în echilibru cu dreptul la demnitate a persoanelor se supun aceluiași regim, fie că

<sup>4</sup> C.-L. Popescu, *Poziția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei față de legislațiile și practicile statelor din Europa Centrală și de Est în materia decomunizării*, în Noua Revistă de Drepturile Omului nr. 2/2005.

<sup>5</sup> Cotidianul, 18-19 noiembrie 2000.

sunt alegații privitoare la calitatea de agent sau de informator al Securității, fie că alegațiile se referă la calitatea de persoană activă în alte organe de represiune.

### 3. Dezbateră colaboraționismului, tema demnității și a calomniei

Faptul că tema colaboraționismului cu regimul comunist constituie, în contextul legislației românești actuale, o problemă de interes public, limitând dreptul la viața privată a persoanelor nu înseamnă că ea înfrânge orice alte drepturi și libertăți. Discursul acuzator poate afecta pe nedrept demnitatea și onoarea unor persoane. A vorbi despre colaborarea cuiva cu fosta Securitate, a arăta cu degetul la presupusele compromisuri făcute de cineva cu structurile de putere comuniste va avea repercusiuni asupra vieții celui acuzat. Dreptul fiecăruia la respectul de sine și la imaginea pe care o are în ochii celorlalți nu sunt valori pe care le putem trata cu superficialitate. Principiul demnității umane este un principiu tare și în sens individual-psihologic, și în sensul funcției sociale. El „gvernează raporturile aparent contradictorii dintre libertate și egalitate și este astfel baza tuturor drepturilor și libertăților fundamentale”.<sup>6</sup> El protejează persoana în raporturile cu grupul și o autonomizează față de morala publică.

În același timp, o persoană nu se poate bucura de demnitate umană atâta timp cât este privată de exercițiul libertății în a se exprima asupra problemelor de interes sau de moralitate publică. Făcând referire la enunțul „libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea (...) persoanei”,<sup>7</sup> Dan Claudiu Dănișor observa că în contextul constituțional românesc apare o problemă a conținutului demnității în raport cu morala publică și voința individuală, în măsura în care se produce autonomizarea demnității față de morala publică. Ea poate conduce la impunerea unei ordini morale care nu mai depinde de opinia publică. Autorul lua ca argument interpretarea Curții Constituționale cu privire la constituționalitatea dispoziției penale care incriminează răspândirea de materiale obscene. Curtea consideră demnitatea umană ca pe o noțiune ce dă consistență conceptelor de «morală publică» și «bune moravuri», ultimele având „un conținut variabil de la o colectivitate la alta, de la o epocă la alta”, căci indiferent de această fluiditate conceptuală „există o limită a toleranței manifestărilor” care este dată de faptul ele nu pot fi niciodată „ofensatoare pentru demnitatea umană prin vulgaritate agresivă, lubricitate, scabrozitate”.<sup>8</sup> Comentariul lui Dan Claudiu Dănișor: „Curtea face astfel un salt de la morala publică, ca fundament al restrângerii libertății de exprimare, prezentă în Codul penal, la demnitatea umană, ca un criteriu de apreciere a acestei moralități publice înseși.”<sup>9</sup>

Observațiile anterioare au rolul de a sublinia complexitatea raporturilor care există între mai mulți termeni, printre care demnitatea și libertatea individuală, autonomia persoanei și morala publică determinată într-un anumit context istoric. «Mora-

<sup>6</sup> Dan Claudiu Dănișor, *Valorile supreme ale statului român potrivit Constituției din 1991*, în Revista Română de Drepturile Omului nr. 28, 2004, p. 22.

<sup>7</sup> Articolul 30 alin. 6 din Constituția României.

<sup>8</sup> Decizia nr. 108/1995.

<sup>9</sup> D.C. Dănișor, *op. cit.*, p. 26.

la publică» este de asemenea un concept abstract și dificil de identificat sociologic sau politico-juridic. Dar dintre toți termenii de mai sus, sintagma moralei publice ne apropie cel mai mult de concretetea socio-politică care dă relevanță temelor într-un moment istoric dat. În acest sens, se poate spune cu anumită siguranță că tema colaborării cu Securitatea și cu structurile de putere comuniste a reprezentat pentru întreaga perioadă post-comunistă, și mai reprezintă și astăzi, un subiect de maximă sensibilitate publică. Discutarea libertății de exprimare în legătură cu eventualele alegații de colaboraționism nu are de pus în discuție atât „demnitatea abstractă a persoanei”, cât interesul și morala publică raportate la condițiile specifice ale epocii post-comuniste.

În continuare, sintagma «demnitatea persoanei» va fi luată în sensul care o apropie de «onoare», ca referință specifică în analizarea temei insultei și calomniei.<sup>10</sup> Problema calomnierii persoanelor în legătură cu presupusa lor colaborare cu organele de represiune ale regimului comunist se află sub controlul principiilor care definesc infracțiunea de calomnie.<sup>11</sup> Acuzația de calomnie presupune evaluarea laturii obiective și a celei subiective, a aspectelor privind latura materială, urmarea imediată și legătura de cauzalitate. Elementul material al infracțiunii de calomnie presupune îndeplinirea cumulativă a afirmărilor și imputărilor unei fapte determinate; afirmarea sau imputarea să se refere la o faptă care, „dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară, ori disprețului public”<sup>12</sup>; afirmarea sau imputarea faptei determinate să se fi făcut în public.<sup>13</sup>

#### 4. Principiul interesului legitim în dezbateră colaboraționismului cu organele de represiune comuniste

Între argumentele de avut în vedere când se invocă o presupusă colaborare cu organele de represiune comuniste, unul are o importanță centrală: *principiul interesului legitim*. Căci un prim aspect cu care se confruntă alegațiile referitoare la colaborarea cuiva cu Securitatea ca poliție politică este doctrina ce susține că „legea penală pedepsește (...) nu numai pe acela care afirmă sau impută o faptă neadevărată, dar și pe acela care face afirmații sau imputări cu privire la o faptă adevărată, însă a cărei dezvăluire nu este reclamată de un interes legitim, dacă în ambele cazuri aceasta ar expune pe autorul său unei sancțiuni penale, administrative ori disciplinare sau disprețului public”<sup>14</sup>. Or, Legea nr. 187/1999 constituie o adevărată declarație a

<sup>10</sup> Cele două noțiuni au fost considerate și sinonime, și atât de apropiate încât în științele juridice a opera cu ele distinct constituie o sursă de confuzii. Dar mai des se conchide că onoarea reprezintă doar o componentă a demnității (a se vedea Corneliu Turianu, *Insulta și calomnia prin presă*, Ed. All Beck, București, 2000, p. 1).

<sup>11</sup> În ciuda presiunilor care s-au făcut pentru scoaterea calomniei din Codul penal și tratarea ei în termenii Codului civil, ea a rămas timp de 15 ani o infracțiune.

<sup>12</sup> Formularea din art. 206 C. pen.

<sup>13</sup> Adoptarea proiectului de lege privind dezincriminarea insultei și calomniei ar schimba într-o anumită măsură, dar nu în substanță, problematica discutată aici.

<sup>14</sup> C. Turianu, *op. cit.*, p. 68.

forului legislativ despre interesul legitim pe care îl prezintă cunoașterea raportului cu organele de represiune a unei ample categorii de cetățeni ai României. Acest „interes legitim” rezidă în importanța accesului la o informație de interes public. Afirmările privind colaboraționismul unei persoane aparținând categoriilor art. 2 lit. a)-z) implică, prin natura lor și nu „de la caz la caz”, interesul legitim. Faptul este cu atât mai important cu cât „noțiunea [de «interes legitim», n.n.] este interpretată într-un mod restrictiv de către jurisprudență<sup>15</sup>. Astfel, este dificilă construirea unei apărări eficiente de către inculpat în condițiile în care probarea unor astfel de infracțiuni nu pune probleme deosebite, mai ales când este vorba de presă”<sup>16</sup>.

În plus, această «viziune» a legii deconspirării Securității este convergentă cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind limitarea libertății de expresie. Amintesc cazul de insultă care a făcut școală, *Lingens c. Austriei*, ocazie cu care Curtea a arătat: „Limitele criticii acceptabile sunt mai largi cu privire la politicieni decât în raport cu indivizii obișnuți. Spre deosebire de cei din urmă, politicienii trebuie să accepte în mod inevitabil și conștient verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte”. Iar în alt paragraf (§44), cu referire la mijlocirea alegațiilor prin presă și la proporționalitatea măsurilor: „În contextul unei dezbateri politice, o asemenea condamnare riscă să descurajeze ziaristii de a contribui la discutarea publică a chestiunilor de interes pentru viața colectivității. Din acest punct de vedere, ea este de natură să împiedice presa să-și îndeplinească sarcina sa de informare și control (...)”

Și în cazul *Dalban c. România*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că „Articolele incriminate tratau un subiect de interes public”. Este de notat și referirea Curții la faptul că „în speță nu s-a făcut dovada că faptele menționate în articole erau în totalitate false și nici că ele făceau parte dintr-o campanie de defăimare (...)” [s.n.].

În cazul *Thorgeirson c. Islanda*, Curtea Europeană a mers mai departe. Ea a declarat Islanda vinovată de încălcarea libertății de expresie pentru condamnarea scriitorului *Thorgeirson* pentru acuzația de defăimare a unor funcționari publici cu argumente precum: „libertatea de expresie (...) acoperă și [ideile] care ofensează, șochează sau deranjează”; „Deși presa nu trebuie să depășească, între alte limite, și pe aceea a protecției reputației altora, este de datoria ei să transmită informații și idei cu privire la chestiunile de interes public”.

În contextul susținerii sistematice de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a extinderii limitelor libertății de exprimare în cazul oamenilor politici și în situația când se manifestă un interes public, putem afirma că Legea nr. 187/1999 extinde subiecții vizați de tezele CEDO la categoriile art. 2 lit. a)-z). În acest sens, Legea nr. 187/1999 nu numai că face un enunț asupra existenței interesului public în cazul alegațiilor privind colaboraționismul, dar enumeră categorii, altele decât cea a „oamenilor politici”, obiect al unor suspiciuni care „ofensează, șochează sau deranjează”.

<sup>15</sup> Dorin Ciuncan, „Interesul legitim” în cazul admisibilității probei verității, în Dreptul nr. 4/1997, p. 75; Dorin Octavian, Definierea interesului legitim în cazul infracțiunilor contra demnității, în R.R.D. nr. 5/1980, p. 29.

<sup>16</sup> Sebastian Răduțu, Protecția jurisdicțională a libertății presei și infracțiunile de insultă și de calomnie, în Revista Română de Drepturile Omului nr. 24/2002, p. 23.

## 5. Certificatele CNSAS privind colaborarea sau absența colaborării cu regimul comunist

O alegație privind colaboraționismul cuiva se poate confrunta uneori cu adevărurile pe care le eliberează CNSAS privind eventuala colaborare, sau nu, a persoanei respective cu Securitatea ca poliție politică. Se pune problema cât de fiabil este «certificatul» CNSAS. Constituie acesta, o dată eliberat, o dovadă care califică drept calomnie alegațiile care neagă evaluarea făcută de către Consiliu? În ce privește Legea nr. 187/1999, ea atribuie Colegiului CNSAS competența „[eliberării] unor adevăruri privind apartenența sau neapartenența, colaborarea ori necolaborarea cu organele de securitate” (art. 13 alin. 1 lit. c).

Acest articol pune însă mai multe probleme. Dacă găsirea unor probe permite afirmarea colaboraționismului cuiva, în schimb, faptul că nu au fost găsite astfel de mărturii nu înseamnă că relația vinovată a cuiva cu Securitatea nu a existat. Este deci realist ca adevărurile eliberate de Colegiul CNSAS să se refere la absența unor probe privind eventuala colaborare, nu să afirme absența acesteia. Ar fi o interpretare onestă a prevederii art. 13 alin. 1 lit. c a legii. Teza devine o cerință dincolo de orice dubiu în momentul când însuși președintele CNSAS, Gheorghe Onișoru, explică eroarea CNSAS în cazul Ristea Priboi prin faptul că „toate cele trei instituții care dețin arhivele Securității – SRI, SIE și MAPN – au răspuns că [Ristea Priboi] nu figurează cu activități de poliție politică”.<sup>17</sup> Or, dacă nu există posibilitatea să fie controlate faptele, cum se pot da sentințe în ce privește conținutul lor?

La problematica de principiu privind adevărurile CNSAS se adaugă prestația propriu-zisă a instituției, verificarea în practică a capacității de a-și realiza competențele. Or, cei circa cinci ani de activitate au însemnat o nesfârșită serie de erori până la gafe, de omisiuni și abuzuri. S-ar putea începe cu cazul lui Marcian Bleahu, candidat la primăria Bucureștiului pe listele CDR. În urma înscrierii acestuia la alegerile locale din 2000, Colegiul a făcut dezvăluiri privind colaborarea cu Securitatea. Or, Colegiul CNSAS era obligat să discute cu Marcian Bleahu înainte de a face publică informația, dându-i posibilitatea să-și retragă candidatura. Deși situația a ajuns în dezbaterile presei, Colegiul CNSAS nu s-a simțit obligat să-și exprime măcar regretul pentru aplicarea greșită a legii.

În data de 23 noiembrie 2000, Colegiul a dat publicității prima sa listă de verificări a candidaților la alegerile generale. Colegiul CNSAS a avut atunci ideea abuzivă să introducă rubrica „colaboratori cu Securitatea, dar fără activitate de poliție politică”, deși această distincție nu se găsește în lege. Efectul a fost diluarea diferenței dintre colaboratori și necolaboratori, producând confuzie în opinia publică. Tot în luna noiembrie 2000, Colegiul CNSAS a decis să permită publicarea unor liste parțiale, amânând verificarea candidaților PRM și PD. Astfel, Colegiul CNSAS a avantajat anumite formațiuni în detrimentul altora. O încălcare atât de brutală a sensului legii ar fi motivat schimbarea întregii conduceri.

Greșelile de evaluare s-au succedat sistematic. În cazul lui Ludovic Rakoczi, fost deputat UDMR și candidat pe listele UDMR și în anul 2000, Colegiul CNSAS a fost

<sup>17</sup> CNSAS îl verifică din nou pe șeful Comisiei SIE, Ziua, 13 februarie 2001.

nevoit să-și recunoască greșeala.<sup>18</sup> Notorie a devenit voluta CNSAS în ce-l privește pe candidatul PDSR din anul 2000, Ristea Priboi. El nu a apărut inițial pe lista colaboratorilor. Totul a intrat în atenția opiniei publice în momentul când Ristea Priboi a fost desemnat șef al Comisiei parlamentare de control a SIE. «Deconspirarea» lui Ristea Priboi a fost rezultatul unor investigații doveditoare ale presei. Declarația Colegiului CNSAS, prin care recunoștea activitățile de poliție politică ale lui Ristea Priboi, a fost făcută doar atunci când premierul Adrian Năstase a trebuit să accepte verdictul opiniei publice. În ciuda unor astfel de precedente, Colegiul a dat «adeverințe de bună purtare» în situații în care suspiciunea față de solicitanți era mai mult decât motivată: Corneliu Vadim Tudor, Dan Voiculescu, Traian Băsescu, Marian Ureche ș.a. În alte cazuri, CNSAS a refuzat cu obstinație să dea informații în ciuda prevederilor legii – vezi și cererile privind eventuala colaborare cu Securitatea a patriarhului, mitropoliților și membrilor Sinodului BOR.

Este de notat că anteriorul Colegiu al CNSAS este responsabil nu doar de evitarea deconspirării anumitor foști agenți ori colaboratori ai Securității ca poliție politică, dar și de includerea abuzivă în această categorie a fostului deputat PNȚCD, Vasile Vetișanu.<sup>19</sup>

Având în vedere gravele carențe din activitatea Colegiului CNSAS și obstacolele pe care le întâmpină din partea deținătorilor de arhive – conform chiar cu pozițiile oficiale ale instituției –, ar fi un risc ca adeverințele prin care CNSAS dezmente colaborarea unei persoane cu Securitatea să poată fi considerate o probă.

Apar și alte aspecte de nuanță cu privire la relevanța certificatelor și existența datelor în arhivele SRI sau ale altor instituții. Este cunoscut că doi membri ai Colegiului CNSAS, Mircea Dinescu și Andrei Pleșu, au anunțat public că dosarele lor informative sunt practic distruse. Or, într-o asemenea situație, orice certificat al CNSAS trebuie să aibă în vedere existența unui act premeditat de distrugere a dosarelor. Acest aspect agravează eventualul conflict de interese. Este cazul lui Andrei Pleșu, care a solicitat în anul 2001 un certificat de CNSAS pentru a-l folosi într-un proces. În decizia penală nr. 1867/R din 2001, Tribunalul București a și utilizat actul emis de Colegiul CNSAS din care Andrei Pleșu făcea parte: „Faptul că partea vătămată nu a avut statutul de colaborator al Securității este relevat de ade-

<sup>18</sup> Fiind trecut pe lista persoanelor care au desfășurat activități de poliție politică, Ludovic Rakoczi a trebuit să se retragă de pe liste. Situația a creat probleme și familiei.

<sup>19</sup> „Fără doar și poate, Vasile Vetișanu a fost o victimă a Securității. A fost supus unor mari presiuni pentru a accepta includerea sa în rețeaua de informații, ceea ce s-a întâmplat la un moment dat, pentru o perioadă de timp. Din acel moment a evitat pe cei despre care i se cerea să aducă date; a refuzat să trimită note despre unii dintre cei cu care avea relații; în notele și declarațiile pe care a trebuit să le scrie a încercat să protejeze subiecții; a ajuns în circa patru ani să refuze continuarea relației cu ofițerii de la DSS. Atitudinea lui nu a fost aceea a unui colaborator, ci a unui om care se eschiva de la orice cooperare. Nu a cuiva care accepta să facă rău oamenilor, ci a unuia care dorea să îl împiedice. Vasile Vetișanu nu a fost un erou și nu a respins, pentru o perioadă de timp, contactul cu DSS. (...) În același timp, în cadrul anchetelor în care i se cereau informații, a arătat discernământ moral și a riscat consecințele negative ale unei astfel de atitudini. Această perioadă din viața sa i-a adus neazuri profesionale și familiale.” (Gabriel Andreescu, *Cazul Vasile Vetișanu și aplicarea Legii nr. 187/1999*, în *Revista Română de Drepturile Omului* nr. 25, 2003, p. 80).

verința nr. 5552/12.06.2001 depusă la dosar, emisă de Colegiul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității”<sup>20</sup>.

Or, într-o astfel de situație apare conflictul de interese. Colegiul CNSAS, instituția în care Andrei Pleșu era o persoană cu autoritate, se pronunța într-o chestiune care afecta interesul acestui membru al ei. Opinia juristului Corneliu-Liviu Popescu este că, oricum, o instanță de judecată nu poate folosi adeverința CNSAS drept sursă determinantă a hotărârii sale.<sup>21</sup> S-ar aduce atingere principiului accesului la un proces echitabil, legitimând astfel o plângere adresată Curții Europene pe motivul încălcării art. 6 al Convenției europene.

## 6. Procese de insultă și calomnie pentru alegații de colaboraționism

Există numeroase procese deschise de persoanele vizate de colaboraționism cu fosta Securitate împotriva autorilor acestui tip de alegații, sub acuza de insultă și/sau calomnie. Am selectat un număr dintre ele care pun în lumină fațete ale înfruntării dintre libertatea de exprimare și dreptul persoanelor de a-și apăra onoarea.

### 6.1. Procesele lui Marius Oprea cu Ristea Priboi și Marian Ureche

Istoricul Marius Oprea a fost chemat în instanță de Ristea Priboi în urma publicării unei cărți în care invoca implicarea fostului ofițer de securitate în represiunea care a urmat revoltei de la Brașov din anul 1987. Este de notat apariția în timp a multor elemente relevante privind implicarea ofițerului Ristea Priboi în grave acte de represiune politică. Priboi a avut responsabilități în anihilarea Meditației transcendente. Tot în anii '80, devenise șeful-adjunct al Departamentului care urmărea disidența din afara granițelor. În perioada când ocupa această funcție au fost trimise unor opozanți români cărți-bombă, a fost înjunghiat un colaborator al „Europei libere” și a fost pusă o bombă la sediul postului de radio din München. Or, este de notat că lui Marius Oprea – și muncitorului Werner Sommerauer la care voi reveni – i-a fost refuzată de către instanță consultarea dosarului de cadre sau a oricărui document din care să reiasă activitatea lui Ristea Priboi în perioada ulterioară revoltei din Brașov.

Marius Oprea a fost dat în judecată pentru calomnie și de fostul șef al SIPA, generalul Marian Ureche. Oprea făcuse afirmații privind posibila implicare a acestuia în acțiuni de poliție politică ce-l vizau pe Ioan Petru Culianu, pe baza dosarului pe care îl consultase.

La final, Marius Oprea a fost achitat de acuzații în procesul cu Marian Ureche. Există însă mai multe aspecte notabile legate de desfășurarea proceselor. Unul ar fi apariția informației că ministrul de atunci ai Justiției, Rodica Stănoiu, ar fi fost

---

<sup>20</sup> *Dreptul la exprimare. Cauza penală*, în Revista Română de Drepturile Omului nr. 21, 2001, p. 72.

<sup>21</sup> Argumentul a fost prezentat la masa rotundă din 27 septembrie 2005, organizată de către Fundația Konrad Adenauer și Revista Română de Drepturile Omului, dedicată temei „Moștenirea Securității și presiunea asupra libertății de exprimare”.

racolat – sub codul „agentul Paul” –, chiar de către viitorul subaltern-șef al SIPA.<sup>22</sup> Cazul demonstrează situația de o gravitate excepțională pentru funcționarea statului când în fruntea autorităților publice ajung persoane care au ascultat odinioară de ordinele unor ofițeri de securitate. Daunele sociale produse de capacitatea foștilor agenți ai aparatului de represiune de a șantaja din umbră colaboratorii lor de altădată deveniți demnitari demonstrează importanța asigurării unei maxime libertăți pentru cercetători și pentru ziariști. Fără libertatea de a utiliza cel mai mic indiciu privind apropierea agenților și colaboratorilor Securității de poziții de putere, întregul sistem socio-politic este amenințat. Există de altfel suficiente investigații care confirmă uriașele daune produse societății de „moștenitorii securității”.<sup>23</sup> În particular, ar fi de amintit că mai mulți miniștri post-decembriști au fost în trecut victime ale acțiunilor îndreptate împotriva Mișcării transcendente. Ca atare, s-au aflat sub observația și controlul lui Ristea Priboi, cu toate consecințele pentru atitudinea lor postdecembristă.

Un alt aspect are în vedere impactul public al deschiderii unor procese de insultă și/sau calomnie de către foștii agenți ai aparatului de represiune. Chiar numai actul în sine, al intentării unui proces, este suficient pentru a produce confuzie în opinia publică. Voi lua ca exemplu al unor astfel de efecte un citat, care provine de la un analist lucid al vieții publice, precum Cristian Teodorescu: „Cu vreun an în urmă, istoricul Marius Oprea scria în *România liberă* că Marian Ureche, pe atunci șeful serviciului secret al Justiției, a făcut poliție politică pe vremea lui Ceaușescu. Ureche declara imediat presei că nu e vorba de el și amenința că îl va da în judecată pe Marius Oprea. S-a ținut de cuvânt; are un proces pe rol împotriva istoricului. Marian Ureche a dezmințit atât de indignat ceea ce a scris Marius Oprea despre el, încât m-am gândit că ar fi posibil să aibă dreptate. Chiar dacă probabilitatea ca așa să stea lucrurile e foarte mică. Ureche nu e un nume răspândit, dar nici o raritate. În Cartea de telefoane a Bucureștiului există vreo câteva zeci de Ureche, dar un singur Marian. Era însă foarte plauzibil ca fostul securist Ureche să nu-și dea numărul publicității, iar șeful SIPA să facă același lucru, din, evident, motive diferite.”<sup>24</sup>

„Însă Marian Ureche – notează scriitorul – a fost audiat de CNSAS, care i-a descoperit numele în dosarul de urmărire pe care Securitatea i l-a deschis lui Ioan Petru Culianu, moment în care fostul șef al SIPA a recunoscut că e una și aceeași persoană cu fostul securist Marian Ureche.” Concluzia lui Cristian Teodorescu spune ceva despre incapacitatea instituțiilor de a apăra funcționarea vieții publice: „Un ins care a avut tupeul să înșele lumea, având o funcție în aparatul de stat, ar trebui să dea de gândit Parchetului General. Ceea ce, deocamdată, nu se întâmplă. Mult mai grav decât că acest fost securist și-a atribuit o falsă identitate dintr-o poziție oficială e însă că SRI a tăcut și tace în privința lui, deși CNSAS i-a cerut să limpezească problema de identitate a lui Marian Ureche.”

<sup>22</sup> Marius Oprea a cerut CNSAS relații despre „rețeaua Paula” invocând dreptul constituțional la apărare în dosarul penal în care parte vătămată era generalul Marian Ureche.

<sup>23</sup> Unele scrise chiar de Marius Oprea – a se vedea și *Moștenitorii Securității*, Ed. Humanitas, București, 2004.

<sup>24</sup> Cristian Teodorescu, *Cei doi Marian Ureche*, Revista 22 nr. 731, 9-15 martie 2004.

Într-un astfel de context, opera cercetătorilor și ziariștilor care investighează relațiile cu fostul regim comunist, atât de prețioasă, ar trebui să se bucure de maximă protecție. Primatul libertății de exprimare este o soluție. Dar nu singura. După achitarea lui Marius Oprea în procesul cu Ristea Priboi și Marian Ureche, istoricul și-a exprimat intenția de a-i da în judecată pentru denunț calomnios pe cei doi generali de Securitate. Soluția „denunțului calomnios” ar putea să constituie un mijloc de protecție complementar.

## 6.2. Procesul dintre Werner Sommerauer și Ristea Priboi

Werner Sommerauer a fost anchetat în anul 1987 pentru a fi participat la revolta din 15 noiembrie din Brașov. El a declarat că în timpul cercetărilor a fost bătut de către un ofițer de securitate pe care l-a identificat cu Ristea Priboi: „M-a lovit și mi-a spus să urc pe masa de anchetă. M-a bătut cu un băț peste tălpi. Nu o secundă, două, m-a lovit până mi s-a crăpat talpa de la picior. Mi-a spus apoi să-mi întind mâinile. M-a bătut cu bățul până am leșinat. Mi-a dat niște apă de mi-am revenit. După aia m-a bătut din nou. Bătaia a durat cam jumătate de oră. Pe cel care m-a bătut nu-l cunoșteam, dar l-am ținut minte toată viața. Din presă am aflat că îl cheamă Ristea Priboi”.<sup>25</sup>

Instanța de fond l-a achitat după doi ani pe brașoveanul în vârstă de 67 de ani, pe motiv că infracțiunii de calomnie pentru care era judecat Werner Sommerauer îi lipsește unul din elementele constitutive.<sup>26</sup> Procesul a arătat însă dificultatea unei victime de a face față, după 18 ani de la evenimente, cerințelor probatoriului. Apoi, procesul a perpetuat relația asimetrică dintre cei doi datorită felului în care prezumtivul torționar, cu autoritate politică și bogat, și-a hărțuit victima obligată să facă față unor solicitări peste puterile ei. În sfârșit, acțiunea juridică îndreptată împotriva muncitorului ridică problema, mai generală, a mărturiei victimelor cu privire la represiunea la care au fost supuse cu zeci de ani în urmă. Ideea că un subiect al represaliilor ar fi obligat la tăcere pentru că nu are cum să-și susțină amintirile cu probe – concluzia pe care încerca să o obțină prin proces Ristea Priboi – afectează profund sentimentul nostru de justiție.

## 6.3. Radu Ciuceanu c. Ștefan Rădulescu-Zoner

Oarecum apropiat de cazul anterior este procesul pe care Radu Ciuceanu, deputat PRM, l-a intentat lui Ștefan Rădulescu-Zoner. Acesta a fost chemat în judecată sub acuzația de insultă pentru următorul pasaj din volumul „*A fost un destin. Amintiri, marturii, dezvăluiri*”<sup>27</sup>: „O megalomie incipientă a explodat după 1989. Păcat de el. Bun coleg, fost deținut politic, trecut prin «reeducarea» de la Pitești, a fost studiat de «agenții răului» încât din liberal dubios a ajuns până la urmă deputat al Partidului

<sup>25</sup> Ristea Priboi a pierdut procesul intentat bătrânului care l-a acuzat că l-a torturat, Adevărul nr. 4573, 17 martie 2005.

<sup>26</sup> Procesul s-a judecat la Judecătoria Sectorului 1 București.

<sup>27</sup> Șerban Rădulescu-Zoner, *A fost un destin. Amintiri, mărturii, dezvăluiri*, Ed. Paidea, București, 2003.

România Mare, susținând în Parlament doar aberații”. Radu Ciuceanu și-a retras plângerea penală iar procesul s-a stins de la sine după ce pierduse procesul cu istoricul Mircea Stănescu. Acesta scrisese despre el: „Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului din București (...) a fost creat în 1993 de Ion Iliescu pentru a împiedica adevărata studiere a perioadei comuniste și este condus de Radu Ciuceanu, astăzi senator al Partidului România Mare și, după spusele sale în fața investigatorilor Consiliului, informator al Securității.”<sup>28</sup>

Avem deci informații care vin din direcții diferite și care se sprijină reciproc în a ridica dubii în privința trecutului lui Radu Ciuceanu. Suspiciunile motivate de «cariera» sa de dinainte de 1989 sunt întărite de cariera politică de după revoluție. Amintirile se intersectează cu datele. Deși statutul politic îl obliga să accepte „verificarea strictă a fiecărui cuvânt și a fiecărei fapte”, Radu Ciuceanu a intenționat să-și hărțuiască comentatorii. Se poate spune că hărțuirea cercetătorilor și ziariștilor care investighează responsabilitățile individuale față de sistemul represiv comunist este un fenomen confirmat, care merită o analiză specială.

#### 6.4. Procesul Traian Băsescu – Mugur Ciuvică și Max Bădin

Mugur Ciuvică și Max Bădin au fost acuzați de calomnie de Președintele Traian Băsescu pentru a fi făcut afirmația netă că Traian Băsescu a colaborat cu fosta Securitate. În timpul desfășurării procesului, Ministerul Apărării Naționale a pus la dispoziția instanței copia unui document al fostei Direcții de Contrainformații Militare care arăta că el colaborase cu această structură.<sup>29</sup> Copia unui al doilea document, provenind de la Departamentul Securității Statului, sugera că a fost racolat de Securitate de pe băncile facultății. În același timp, Consiliul Național de Studiere a Arhivelor Securității a depus la instanță, ca probă, un document care afirma: „Traian Băsescu nu a fost colaborator sau agent al Securității ca poliție politică”. Totul arată că tema colaborării lui Traian Băsescu cu Securitatea a constituit subiectul unei confruntări în care probele și contraprobele reprezentau mai curând interesele unei dispute politice, decât al uneia pentru adevăr.

Instanțele au perpetuat impresia de ambiguitate. Tribunalul care a judecat recursul a stabilit că acuzațiile formulate de Mugur Ciuvică și Max Bădin referitoare la presupusa colaborare a lui Traian Băsescu cu Securitatea sunt nefondate și au afectat imaginea publică a lui Băsescu. Cei doi trebuie să plătească daune morale și onorariul avocaților. În schimb, instanța a decis să-i achite pe inculpați de latura penală a acuzației de calomnie, cu argumentul că fapta nu a fost săvârșită cu intenție. Renate Weber, în acel moment președintele al Fundației pentru o Societate Deschisă, interpreta decizia instanței în felul următor: „Este un fel de judecată solomonică. Încearcă să se dea dreptate și unuia, și altuia. Decizia instanței relevă că afirmațiile lui Ciuvică nu sunt adevărate, dar nu constituie o infracțiune”.

<sup>28</sup> Radu Ciuceanu a pierdut un proces și cu Editura Vreamea.

<sup>29</sup> În procesul Băsescu-Ciuvică a apărut un document secret al MAPN, Curentul, Anul VIII, Serie nouă, Nr 226 (3003), joi, 30 septembrie 2004.

Procesul Traian Băsescu – Mugur Ciuvică și Max Bădin demonstrează presiunea care se exercită asupra judecătorilor, cel puțin cea indirectă, efect al mizei politice pe care par chemați să o rezolve, ca și a implicării în astfel de cazuri a unor instituții de putere ale statului. Într-un context precum cel din România, singura care ar putea să asigure un sprijin instanțelor în opera lor dificilă ar fi o doctrină fermă a relației dintre libertatea de expresie și dreptul acuzaților de colaboraționism de a se apăra de acuzații nefondate.

## 7. Concluzii. Verosimilitatea actelor de colaboraționism și a judecăților de valoare

Toate cazurile de procese invocate anterior dovedesc în aceeași măsură importanța, complexitatea și relativitatea situațiilor în care s-au făcut referiri la colaboraționismul unor persoane cu fostele organe de represiune ale regimului totalitar comunist. Analiza anterioară a sugerat câteva principii care pot orienta instanțele pe acest teren mișcător. Primul și poate cel mai evident este cel al manifestării interesului legitim în cazul alegerilor privind persoane care se află sau candidează pentru una dintre pozițiile publice, dar și private, indicate de art. 2 lit. a)-z) al Legii nr. 187/1999.

O a doua observație ar fi necesitatea de a privi cu multă relativitate adeverințele eliberate de către CNSAS. Instituția a dovedit, până astăzi, că nu își administrează bine competențele, că face continuu erori și abuzuri, că are *partis-pris*-uri politice. Obstacolele pe care le întâmpină de la deținătorii de arhive și pe care le recunoaște oficial constituie un alt motiv care scade credibilitatea susținerilor acestei instituții. Faptul că liderii CNSAS se vădesc imuni la orice eșecuri reduce și mai mult relevanța documentelor eliberate. O decizie judecătorească care se sprijină în totalitate pe opinia Colegiului CNSAS motivează o plângere la Curtea Europeană.

O anumită ambiguitate de care se lovesc instanțele este judecarea sintagmei «Securitatea ca poliție politică». Or, activitatea ofițerilor de Securitate ca poliție politică este indiscutabilă chiar dacă am avea în vedere numai obligațiile lor de serviciu ce apar în documente explicit. Natura de poliție politică trebuie însă probată în cazul angajaților altor instituții care aveau un rol în cadrul sistemului represiv.

Fiecare dintre criteriile enunțate mai sus sunt argumente în favoarea libertății de expresie. Dacă se are în vedere și importanța considerabilă, în multe contexte, a dezbaterii publice a eventualelor relații vinovate dintre persoane cu putere de decizie și aparatul de represiune al regimului comunist, se pune întrebarea care rămâne criteriul esențial ce limitează, totuși, imputările privind colaboraționismul. Când totuși autorul unor astfel de alegeri și-a depășit limita de exprimare legitimă, chiar dacă face afirmații fără rea intenție?

Cazurile exemplificate mai sus sugerează importanța *criteriului verosimilității* în cazul acuzelor de colaboraționism și al judecăților de valoare. Libertatea punerii în discuție a unor legături cu organele de represiune, atunci când acestea sunt verosimile, motivate și făcute cu bună-credință pare să fie o condiție a cunoașterii și depășirii trecutului comunist. Procesele Ristea Priboi c. Walter Sommerauer, Marian

Ureche c. Marius Oprea, Radu Ciuceanu c. Ștefan Rădulescu-Zoner, Traian Băsescu c. Mugur Ciuvică au plecat de la alegații privind persoane cu poziții publice importante, pentru care verosimilitatea celor afirmate și imputate era evidentă. Sunt și alte cazuri neluate aici în discuție, precum procesele deschise de Dan Voiculescu împotriva unor ziare, sau cel al lui Andrei Pleșu, care reprezintă, la rândul lor, excelente studii de caz.<sup>30</sup> Criteriul verosimilității are puterea să separe ferm situațiile aflate de o parte și de alta a liniei de echilibru dintre libertate și demnitate. Dar tocmai pentru că este atât de puternică, tema verosimilității alegațiilor referitoare la colaboraționism merită o tratare separată.

---

<sup>30</sup> Cazul Dan Voiculescu ar necesita o lungă prezentare a carierei omului de afaceri, bine documentată de altfel în ziare precum *România liberă* și *Ziua*. Am evitat discutarea procesului de insultă și calomnie deschis de Andrei Pleșu datorită faptului că autorul acestui studiu a fost parte în proces.